

VIOLETTA JAROS

Akademia im. Jana Długosza, Częstochowa

JĘZYKOWY OBRAZ WSPÓLNOTY KOMUNIKATYWNEJ POSŁUGUJĄCEJ SIĘ SOCJOLEKTEM CB-RADIOWYM

Słowa kluczowe: socjolekt, stereotyp, autostereotyp, komunikacja.

STRESZCZENIE

Przedmiotem artykułu jest ustalenie językowo-kulturowego obrazu wspólnoty komunikatywnej posługującej się socjolektem CB-radiowym, czyli jaki obraz siebie, oparty na stereotypach i autostereotypach, kreują sami użytkownicy socjolektu. Typowy użytkownik socjolektu CB-radiowego na drodze postrzegany jest przede wszystkim poprzez stopień opanowania słownictwa socjolektalnego, płeć, typ pojazdu i jego markę, styl jazdy, a także region zamieszkania lub pochodzenia i przynależność etniczną. Powoduje to, że (auto)stereotypowy CB user jest konstruktorem złożonym, składającym się z kilku stereotypów i autostereotypów. Najbardziej prototypowym użytkownikiem socjolektu CB-radiowego na drodze jest kierowca tira.

*Spokojnego nie znam dnia,
Na czczo spalam pety dwa
I herbaty tak jak trza
nie posłodzę.
Po asfalcie czy przez piach,
gładko czy po kocich łbach,
Taki mi się trafił fach — życie w drodze.*

W. Młynarski, *Absolutnie*

Przez socjolekt użytkowników CB-radio rozumiem język kierowców, którzy porozumiewają się na drodze za pomocą urządzenia, jakim jest CB-radio. Jest to jeden z najnowszych, dynamicznie rozwijających się wariantów społecznych współczesnej polszczyzny.

Nazwa CB-radio pochodzi od angielskiego wyrażenia *citizens band radio*, czyli ‘obywatelskie pasmo radiowe’, inaczej radiotelefon. Jest to elektroniczne urządzenie nadawczo-odbiorcze, pozwalające na utrzymywanie łączności radiowej na kilkudziesięciu kanałach częstotliwości. Polskie CB-radio obejmuje czterdzieści częstotliwości radiowych od 26,960 do 27,400 MHz, przy czym ich znajomość nie jest konieczna, gdyż na wyświetlaczu urządzenia kanały są ponumerowane od 1 do 40. Kanał 19., tzw.

ogólny, przeznaczony jest do komunikacji, ale jeśli kierowcy chcą ze sobą porozmawiać dłużej, mogą korzystać z innego wolnego kanału. Historia CB-radia sięga lat czterdziestych XX wieku. Chętnie wykorzystywali je kierowcy w latach 70. w Stanach Zjednoczonych, kiedy wprowadzono federalne ograniczenie prędkości do 55 mil na godzinę, czyli 90 km/h. Szczególną popularność w tamtym okresie zawdzięcza CB-radio filmowi *Konwój* z 1978 roku w reżyserii Sama Peckinpaha, w którym bohater zwany „Gumowym Kaczorem” (ang. Rubber Duck, w tej roli wystąpił Kris Kristofferson) wypowiedział wojnę policji i wzywał zbuntowanych kierowców przez radio. W latach 90. ubiegłego stulecia CB-radio przyczyniło się do powstania ruchu społecznego, skupiającego osoby zainteresowane nawiązywaniem łączności na niewielką odległość. Dziś w tej roli zastąpiły CB-radio telefony komórkowe, choć, dodajmy, są jeszcze hobbysci, którzy pozostali wierni pierwotnemu zastosowaniu tego urządzenia.

Współcześnie CB-radio znalazło nowe zastosowanie w komunikacji kierowców i za ich sprawą przeżywa drugi okres swej popularności. Urządzenie wykorzystywane jest m.in. w policji, sieciach radio taxi, korporacjach transportowych, ale coraz częściej także w prywatnych samochodach osobowych. CB-radio bowiem nie tylko umożliwia rozmowę w czasie podróży kierowcom samochodów znajdujących się w bliskiej odległości, ale przede wszystkim ma zastosowanie praktyczne: pozwala szybko uzyskać informacje — które są na bieżąco korygowane — o korkach, objazdach, patrolach policji, utrudnieniach czy niebezpieczeństwach na drodze, a także funkcjonuje jako swoisty system nawigacji, umożliwiający w obcym mieście odnalezienie szukanej ulicy czy pomagający wybrać najlepszą trasę dojazdu do punktu docelowego podróży.

Najnowszym zastosowaniem CB-radia jest także reklama. Coraz częściej na kanale 19 można usłyszeć o oferowanych przez kierowców produktach do sprzedania, jak i oferty handlowo-usługowe firm, np. barów, zajazdów, myjni samochodowych itp.

Socjolekt (Grabias 1994; 2001) użytkowników CB-radia z jego swoistą etykietą językową wpisuje się w komunikacyjno-kulturowe tendencje współczesnej polszczyzny (Ożóg 2001/2004; Jaros 2011b).

Niniejszy artykuł stawia sobie za cel ustalenie językowo-kulturowego obrazu tej wspólnoty komunikatywnej, czyli jaki obraz siebie, oparty na stereotypach i autostereotypach, kreują sami użytkownicy socjolektu CB-radiowego.

Podstawę materiałową stanowią teksty rozmów kierowców, zarejestrowane przeze mnie metodą nagrywania lub zapisu, głównie na trasach w okolicy Częstochowy, jak również te, które umieszczane są w wypowiedziach internautów na różnych forach internetowych, skupiających miłośników CB-radia¹.

Moje rozważania opieram na dwóch zasadniczych założeniach. Po pierwsze, że

Wiedza o świecie obiektywnym jest filtrowana przez społeczną świadomość, jest transformowana odpowiednio do przyjętego przez społeczność systemu norm i wartości, potrzeb i postaw. Podlega kształtowaniu w ramach wzorów poznawczych, dla których kluczowe znaczenie ma kategoria punktu widzenia.

---

¹ Cytowane wypowiedzi internetowe będą przywoływane w wersji oryginalnej, tj. zgodnie z zapisem autorskim internautów.

Stereotypy wchodzą w ścisły związek z działaniami i zachowaniami. Powstają w określonych sytuacjach życiowych i motywują do określonych postaw i zachowań (Bartmiński, Panasiuk 1993/2001: 394).

Stereotypy „są strukturami poznawczymi, którymi podmiot posługuje się wobec innych ludzi i których używa do reprezentowania własnej osoby” (Mandal 2000: 33), są zatem „uproszczonymi obrazami, należącymi do mentalnego wyposażenia jednostek” (Bokszański 2001: 6). Szczególnie silnie uruchamiane są w zakresie autoprezentacji (Mandal 2000: 24), „działają jako intuicyjne oceny prawdopodobieństwa występowania danych cech w grupach społecznych, których dotyczą” (Mandal 2000: 26).

Stereotypy i autostereotypy reprezentowane w schematach poznawczych obejmują przekonania na temat atrybutów i zachowań grupy. Zwłaszcza te drugie wpływają na wyższą samoocenę i pewność siebie poprzez identyfikację z grupą. Wykładnikami stereotypizacji jest znaczenie leksyki socjolektalnej (derywaty, metafory, frazeologia), utrwalającej charakterystykę przedmiotów (Bartmiński, Panasiuk 1993/2000: 381).

Po drugie, że

w swej warstwie pojęciowej obraz nie tworzy złudzenia jednorodności grupy, lecz — na odwrót — odbija jej głębokie wewnętrzne zróżnicowanie. Stereotyp związany z modelem typowych przedstawicieli grupy nie jest też, jak z tego wynika, jedynym modelem stereotypowym w obrazie grupy, aczkolwiek zdarza się, że jako stereotyp podkategorii centralnej reprezentuje grupę jako całość [...] (Wejland 1991: 8),

zaś „pojedynczy stereotyp jest tylko drobnym, nieautonomicznym, powiązaniem szeregiem zależności fragmentem złożonego obrazu grupy” (Wejland 1991: 67).

Posługując się terminami wprowadzonymi przez socjologów, należy wyraźnie rozgraniczyć autostereotyp będący wzorem (taki, jaki powinien być) od (auto)stereotypu stanowiącego obraz grupy (taki, jaki jest) (Bartmiński, Panasiuk 1993/2001: 379).

O wspólnotowości grupy posługującej się socjolektem CB-radiowym decydują:

- wspólny cel: każdy kierowca chce dotrzeć szybko i bezpiecznie do celu podróży,
- równorzędność komunikantów: każda osoba ma te same prawa i status²,
- wzajemna zależność komunikantów, będących jednocześnie uczestnikami ruchu drogowego³,

² „Użytkownicy CB Radia to społeczność ludzi sobie równych. Nie ma znaczenia, czy poruszasz się starym Polonezem czy wypasionym Volvo. Nie ma znaczenia, czy jesteś prezesem wielkiej korporacji czy też korystasz z zasiłku dla bezrobotnych. Jesteś po prostu kolegą albo mobilkiem. Pewien policjant z drogówki, kiedy po pracy przesiada się do prywatnego Golfa, zakłada na dach antenę i żywo uczestniczy w debacie na falach eteru”, <http://www.polityka.pl/spoleczenstwo/reportaze/265254,1,cb--mozna-mowic.read> [19.01.2015].

³ „Nie wiem jak odczuwają to inni, ale ja słysząc innych kierowców i wiedząc, co się dzieje przede mną i za mną czuję się współodpowiedzialny za sytuację na drodze. Znika, często przywoływane przez psychologów, poczucie bycia panem świata, wywołane świadomością, że siedzi się w szybkim, błaszanym pudełku odcinającym nas od otoczenia. Słyszając innych przestaje się myśleć egoistycznie, znika poczucie, że jest się samemu na drodze i że ta reszta samochodów tylko przeszkadza w dotarciu do celu. Pojawia się świadomość przynależności do wielkiej grupy ludzi, którzy muszą pokonać te same trudności i będzie o wiele łatwiej, kiedy każdy da coś od siebie. Życząc tego poczucia każdemu użytkownikowi dróg”, http://kochajzycie.pl/news/060820_1.htm [19.01.2015].

- nieoficjalność i anonimowość kontaktu⁴,
- znajomość języka CB-radiowego⁵.

Kierowcy komunikujący się za pomocą CB-radia to nieformalna, ale dobrze działająca grupa wsparcia. Ostrzeganie innych przed zagrożeniem kontrolą policji, Inspekcją Transportu Drogowego (ITD), stacjonarnymi radarami, nieoznakowanym samochodem drogówki z wideorejestratorem, przekazywanie informacji o korkach, drodze objazdu czy dojazdu do punktu docelowego powoduje, że mówiący czuje się ważny i potrzebny. Anonimowość zaś pozwala nieśmiałym i zakompleksionym nabrać odwagi i poczucia własnej wartości.

Na kanale 19., tzw. *ogólnym // kanale parafialnym // śmietniku*, obowiązuje swoiste słownictwo i etykieta: *koledzy // mobile // mobilki* (najczęstsze formy adresatywne), *daj na nasz* 'przejdź na kanał wcześniej ustalony wspólnie', *być na radyjku // być na bacie* 'mieć włączone CB-radio', *bajo* 'dziękuję, do widzenia // do usłyszenia, bez odbioru', *podziękował* 'dziękuję', *lustereczko // lustereczko dla ciebie* 'nawzajem', *szerokości // szerokości dla ciebie // suchej i szerokiej* 'szerokiej drogi', *szerokości i ssaków na marginesie* 'prostytutek na poboczu', *szerokości i wysokości* 'tak życzą sobie kamperowcy, czyli użytkownicy samochodów kampingowych', *przejrzystości, przyczepności* 'powodzenia w zależności od warunków panujących na drodze', *słoneczka pod kółeczka // słoneczka pod koła, siedem trzy dla ciebie // siedem i trzy pod kółeczka // siedem trzy na kółeczka, zimnego piwka, młodego ciała i żeby twoja kobieta się o tym nie dowiedziała // Na koniec zmiany zimnej piany, młodego ciała i żeby stara się nie dowiedziała, powodzonka // gumowych drzew i głupich policjantów, kapselka na wieczór i/lub miłego weekendu, miłego dzionka, milej nocki* (w zależności od dnia tygodnia lub pory dnia) (Jaros 2011c).

Sibijuserów (CB userów), tj. użytkowników socjolektu CB-radiowego, obowiązują określone niepisane zasady: za udzieloną informację o sytuacji na drodze przed nami należy podziękować i odwzajemnić się informacją o sytuacji na trasie, którą przebyliśmy, nie kłamiemy i nie dezinformujemy innych, nie używamy wulgarnych słów, nie prowadzimy prywatnych rozmów, nie puszczaemy muzyki, retransmisji, reklam itp. Ponieważ rozmowy prowadzone są metodą simplex, co oznacza, że może mówić tylko jedna osoba, należy poczekać, aż mówiący skończy wypowiedź, by móc włączyć się do konwersacji. Tak powinien zachowywać się wzorowy *sibista*.

⁴ „Ale anonimowość to w gruncie rzeczy największa zaleta komunikowania się przez CB-radio. Mówisz do kogoś, kogo nie znasz. Jesteście kolegami. Jesteście solidarni. Należycie do kręgu wtajemniczonych”, <http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/spoleczenstwo/265254,1,cb--mozna-mowic.read> [19.01.2015].

⁵ Zdaniem hobbystów język kierowców komunikujących się za pomocą CB-radia nie ma nic wspólnego z właściwym socjolektem CB-radiowym: „Posiadacze nie mają slangu ponieważ oni używają radia wyłącznie żeby słuchać gdzie miśki stoją. Slang jest wyłącznie wśród użytkowników. Kiedyś ładnych parę lat wstecz a nawet kilkanaście było grubo ponad 90 procent prawdziwych użytkowników. Teraz coraz bardziej jest odczuwalna różnica między użytkownikami a posiadaczami. Ostatnio liczba tych drugich znacznie wzrosła. A i kultura kiedyś była inna. Nie było podziałów a teraz 2 obozy duże mobile vs. małe”, <http://forum.vectraklub.pl/index.php/topic/31626-slang-cb-radiowy/page-3> [19.01.2015].

Niestety, w praktyce te zasady są często łamane. Wpływa na to kilka czynników. Anonimowość daje nie tylko poczucie bezpieczeństwa i zbliża ludzi, którzy się nie znają, ale pozwala także bezkarnie zagłuszać rozmowy muzyką lub naśladowaniem głosów zwierząt (*dzięcioł, pysia*), dezinformować lub nie odpowiadać (*mieć drewnianą antenę*) czy używać wulgaryzmów (*rzucić mięsem // rzucić hip-hopem // bluzgać 'przeklinać', łacina // wiązanka 'przekleństwa'*).

Również równouprawnienie komunikantów jest nierzadko właściwością komunikacji przez CB-radio bardziej postulowaną niż realizowaną w praktyce. Tożsamość społeczna użytkowników socjolektu CB-radiowego kategoryzowana jest za pomocą społeczno-kulturowych stereotypów i autostereotypów, silnie opartych na tożsamości płciowej. Na kategoryzację wpływa kilka parametrów, które decydują o heterogeniczności wspólnoty.

PLEĆ

Typowy kierowca to mężczyzna. Ten stereotypowy sąd utwierdzają dodatkowo reklamy samochodów (Lewicki 1998: 219). Asymetria językowa w zaznaczaniu płci w komunikacji użytkowników CB-radia odzwierciedla nierównorzędność płci utrwaloną w systemie polszczyzny, jak i stopień uczestnictwa kobiet w życiu „społeczności drogowej”. Dominują mężczyźni i ich punkt widzenia, stąd silna konotacja męskości w socjolektalnych leksemach *mobilek // mobil*, która wspierana jest równie mocno utrwalonym w społecznej świadomości stereotypem zawodu, jakim jest kierowca ciężarówki (Mandal 2000: 18). Włączenie się nadawcy-kobiety do rozmowy prowadzi do trzech typów zachowań odbiorców-mężczyzn:

- kobieta jest traktowana poważnie, partnersko, tak jak komunikant męski;
- kobieta nie jest dla kierowców-mężczyzn partnerem w komunikacji, staje się natomiast obiektem niewybrednych, często seksistowskich, żartów i drwin w stylu „baby do garów”;
- kobieta swą obecnością w eterze prowokuje grę językową, będącą wynikiem uwarunkowań społecznych i kulturowych płci, stając się obiektem męskich zalotów (Jaros 2011a).

O płci nadawcy, jak wiadomo, informuje głównie tembr głosu, gdyż formuły językowe w socjolekcie kierowców korzystających z CB-radia inicjujące zdarzenie komunikacyjne mają wykładniki męskoosobowe.

TYP POJAZDU

Podstawą wewnątrzgrupowego podziału jest przede wszystkim całkowita masa samochodu i jego przeznaczenie⁶. Kategoryzacja w obrębie wspólnoty komunikatywnej dotyczy zatem rozróżnienia na dwie zasadnicze grupy:

⁶ http://www.patronat.pl/Akty_prawne/Pliki_HTML/2004/Dz.U.2004-005_0030_zal/Dz.U.2004-005_0030-zal_01.pdf [19.01.2015]

— kierowców mających uprawnienia do obsługiowania i poruszania się samochodami ciężarowymi o masie powyżej 3500 kg — socjolektalne: *ciężarówiec // drajwer // kierman // szofer // tirowiec // tirmen // traker // trakowiec // juser // wilk* ‘kierowca dużego samochodu’, *duży // duży mobil // tir*⁷ // *tirolot // trak* ‘samochód ciężarowy bez względu na markę’;

— kierowców mających uprawnienia do poruszania się po drodze samochodami osobowymi o masie poniżej 3500 kg — socjolektalne: *karakan // mały // mały mobil // osobówka // osobóweczka // placek* ‘samochód osobowy’.

Drajwerzy uważają się za dobrych kierowców, bowiem prowadzenie samochodu i wykonywanie różnych manewrów na drodze pojazdem wiozącym kilkadziesiąt ton towaru wymaga dużych umiejętności⁸, są solidarni, pomagają sobie na drodze i na parkingach, ciągle muszą być skoncentrowani i uważni, ponieważ odpowiadają nie tylko za samochód, ale i za towar, który są zobowiązani dostarczyć na czas do określonego miejsca⁹.

Ciężko pracują, w samochodzie codziennie spędzają wiele godzin, nierzadko przez kilka dni i tygodni nie ma ich w domu (powiedzonko: *Kierowca tira jest jak pies: śpi w budzie i leje na koło; buda* ‘szoferka’, *gałąź // gołębnik // kurnik* ‘miejsce do spania nad kabiną’). To przede wszystkim oni korzystają z przydrożnych zajazdów i barów (*gangstera // koryto, stanąć na popas* ‘zrobić przerwę na posiłek’) czy parkingów (*pauzownia // rajka // stojanka, dzikus* ‘parking leśny’), gdy muszą odpocząć (*pauza* ‘obowiązkowa przerwa’, *kończy mi się tacho* ‘kończy się czas jazdy’, *kończy mi się karta* ‘kończy się czas pracy’, *kręcić pauzę // pauzować* ‘o kierowcy: odbywać obowiązkową przerwę, związaną z przepisami o czasie pracy kierowcy’, *poziomować się // rzucić gnaty na prostownik* ‘spać’, *wtulić się* ‘zaparkować’, *zamknąć kartę* ‘zakończyć dzień pracy’).

Kierowcy dużych samochodów to zawodowcy, czują się panami dróg, jeżdżą z pasją, lubią swój zawód. Ten autostereotyp potwierdzają także powiedzonka, nierzadko przybierające postać sentencji¹⁰: *Kierowcą może być każdy, lecz nie każdy może być szoferem; Kto jeździ magnumem, ten jest królem; Hevy metal and hevy transport; Zawsze*

⁷ Tir w znaczeniu potocznym to synonim ciężarówki, duży samochód ciężarowy, używany w międzynarodowym transporcie towarów, najczęściej złożony z ciągnika siodłowego oraz naczepy. Nazwa pochodzi od międzynarodowej konwencji celnej TIR (z fr. Transport International Routiere), upraszczającej procedury przewozu nieoclonionych towarów przez kraje tranzytowe. http://pl.wikipedia.org/wiki/Tir_%28pojazd%29 [19.01.2015].

⁸ „Dla mnie kierowcy tirów są po prostu magikami a nie kierowcami. Wystarczy popatrzeć jak manewrują 40 tonowym zestawem pomiędzy autami i jak im to wychodzi, kierowcy tirów zasługują na szacunek i podziw ze względu na swoje umiejętności, gdyby nie oni to by w sklepach nic chyba nie było. Nie wiem co kierowcy osobówek mają do tirowców”, <http://etransport.pl/forum16104.2.html> [19.01.2015].

⁹ „— Siadasz, jedziesz, coś zjesz, jedziesz, śpisz, jedziesz. Trzeba tylko pilnować, żeby nie przekroczyć ośmiu godzin za kółkiem, później przerwa. Ogólnie to trzeba dostarczyć towar z punktu A do punktu B na określoną godzinę”, http://www.wiadomosci24.pl/artykul/zycie_w_tirze_siadasz_i_jedziesz_jesz_spisz_i_jedziesz_13368.html [19.01.2015].

¹⁰ <http://www.ziomkitrucks.fora.pl/humor,8/smieszne-rozmowy-na-cb,601-60.html> [19.01.2015]

i wszędzie SCANIA V8 najlepsza będzie; Życie jest zbyt krótkie by pędzić innymi samochodami niż Scania...; Życie kierowcy nie liczy się w latach... tylko w kilometrach; dowcipy: Znaczenie skrótu TIR: według szefa jest to: Transport i Robota, według kierowcy — Turystyka i Wypoczynek; Są trzy grupy kierowców zawodowych: kierowcy z powołania, kierowcy z Urzędu Pracy, kierowcy z PKS-u — oni nawet pod górę na luzie wjeżdżają; Audi jest Bogiem, A4 — nałogiem, Audio — zabawą, ITD — podstawą).

Zdaniem kierowców samochodów ciężarowych CB-radio nie jest dla *osobówek*, bo pozwala ich kierowcom *cwaniaczyć // kozaczyć* ‘szarżować, piratować na drodze’:

TIR-owcy mają jednak pewną wspólną cechę. Otóż uważają, że CB jest ich, a cała banda małych mobilków tylko im zawłaszczyła tę własność. Wiele razy słyszałem wypowiedzi TIR-owców, jak to kupili sobie radia [kierowcy samochodów osobowych — V.J.] w Biedronce i zaśmiecają eter. Ma to pewne uzasadnienie, bo radia CB były na początku kupowane tylko przez kierowców TIR-ów i to oni kiedyś rządźli. Teraz stali się mniejszością¹¹.

Według innych użytkowników dróg, a zwłaszcza kierowców samochodów osobowych, *tirowiec* to potencjalny morderca (*jedzie tir; w środku świr*), niedomyty, spocony i zarośnięty, nie respektuje przepisów drogowych, na drodze sieje popłoch (napis na tirze: *Niech Bóg ma cię w swojej opiece*), żłobi głębokie koleiny w jezdni, oszukuje pracodawcę, funkcjonariuszy drogówki i ITD. Nielegalny proceder kierowców samochodów ciężarowych znalazł swoje odzwierciedlenie w leksyce socjolektalnej, np. *lemoniada // majątek // oranżada // oszczędności // zupa* ‘zaoszczędzone paliwo, z którego kierowca nie rozlicza się w firmie’, *sprzedać // kupić oszczędności, ożenić* ‘sprzedać’. Podobnie jak łamanie przepisów o czasie pracy kierowcy, np. *jechać na żywca* ‘jechać bez włożonej tarczki’, *łamać tacho // przekręcić tacho* ‘przekraczać czas jazdy wyznaczony i zapisywany na tachografie’, *przestawić budzik* ‘cofnąć licznik samochodowy’, *przetrzeć bezpiecznik* ‘odłączyć bezpiecznik ograniczenia prędkości’. Najniebezpieczniejsi na drodze są kierowcy litewscy, łotewscy, rosyjscy, ukraińscy i rumuńscy, którzy ponadto często jeżdżą pod wpływem alkoholu¹².

Ale jednocześnie *drajwerzy* to najlepsi znawcy drogi: wiedzą, gdzie często ustawiają się patrole policji, gdzie można dobrze i niedrogo zjeść, gdzie zawsze stoją *tirówki // agentki ubezpieczeniowe // automaty do lodów // maszynki do lodów // blond Algida // czarne stopy // czasoumilacze // dary leśne // elektryczne usta // firma drutex // grzybiarki // hipermarket // hostessy // hostessy z firmy drutex // jagodziarki // kobry* (eponim pochodzący od pseudonimu *tirówki* „pracującej” w okolicach Castoramy u wlotu do Częstochowy, znanej w całej Polsce) *// mariolki // kwiatki // leśne pracownice // magiczne usta // okopcone // partyzantki // pilotki // pogotowie seksualne // przydrożniczki // serwisantki // ssaki // ssaki leśne // stewardesy // strażniczki lasu // szaki-ry*, i najchętniej odpowiadają na CB-radziu.

¹¹ www.focus.pl/forum/przegladaaj/posty/temat/jezyk-uzytownikow-cb-radio/posty-strona/2/ [30.11.2013]

¹² http://forum.vectraklub.pl/index.php/topic/41262-chamskie-rozмовy-kierowcow-tirow/page__st__40 [19.06.2014]

Kierowcy samochodów ciężarowych mają świadomość negatywnego postrzegania ich przez innych: „Policjanci mają nas za przestępców, szefowie za złodziei, żony za dziwkarzy, kierowcy za zawalidrogi — tak o sobie i swoich kolegach mówi kierowca TIR-a”¹³.

Natomiast kierowcy samochodów osobowych, zwłaszcza tzw. *umysłowi*, stereotypowo ciągle *sprawdzają radyjko* (tj. zasięg radia), nawet gdy jadą do pracy lub tylko do Biedronki albo wtedy, gdy wyjdą z biur, dlatego na rytualne pytanie *Mobilki, mobilki! Sprawdzam radyjko, jak mnie słyhać?* pojawiają się najczęściej standardowe, żartobliwe odpowiedzi w rodzaju: *lepiej niż ojca Rydzyka* lub *jak Radio Maryja* lub *jak pannedki // zawory // most // w polonezie* lub *jak teściową w przedpokoju // w piwnicy // w korytarzu // w studni* lub *jak matkę // mamuszkę po wywiadówce* (Jaros 2011a: 118). Ciągle pytają *jak dróżka // ścieżka do ... x*, ale sami niechętnie odpowiadają przez radio, nawet wywoływani poprzez markę samochodu lub numer rejestracyjny. *Sibik* służy im wyłącznie jako antyradar.

MARKA SAMOCHODU

To, czym porusza się na drodze kierowca, nie jest obojętne. Podziw i uznanie budzą samochody wysokiej klasy: *bryka // bryczka // fura // gablota // maszyna // sprzęcior // wóz // wózek, mieć kopa* ‘o samochodzie: mieć dobre przyspieszenie’, *wypasiona bryka* ‘nowoczesny, bogato wyposażony samochód’.

Nazwy marek samochodów są istotne także z innych powodów — stają się formami adresatywnymi uwarunkowanymi sytuacyjnie (w tej funkcji pojawiają się także określenia rozbudowane, w skład których wchodzi dodatkowe elementy identyfikacyjne, np. kolor samochodu, numery rejestracyjne pojazdu czy inne charakterystyczne znaki), które interpretować należy jako substytuty adresatywów podstawowych *koledzy // mobile // mobilki* (Jaros 2011b), np. *granatowe mondeo, Renia, renia...*, lub ich formy rozbudowane, np. *kolego w granatowym mondeo*.

Leksyka socjolektałna odnosząca się do nazw marek jest bardzo bogata. Odzwierciedla nie tylko ich wartościowanie, ale także inwencję językową użytkowników socjolektu, potrzebę zabawy słowem, np. *audica // audik* ‘Audi’, *baśka // beema // beemka // bemwica* ‘BMW’, *brawka* ‘Fiat Brava’, *bandzior // bestia // bob // borewicz // fiacior // kredens // kwadrat // mafia* ‘Fiat 125p’, *bączek // challenger // czciciel wiatru* (z uchyloną klapą bagażnika w czasie jazdy) // *karlito // karzeł // kaszlak // kilers* (poddany tuningowi) // *kompresor // maluch // masturbalek // pamiętka rodzinna // pęcherz // pierdopęd // pierdziel // pierdzipeł // zawalidroga* ‘Fiat 126p’, *chińczyk* ‘Volvo FH, nowy model z ukośnymi przednimi lampami’, *cienias // cienki // cienko-cienko // cienkuś // ciota* ‘Cinquecento’, *dafik* ‘Daf’, *elka* ‘Mitsubishi L200’, *globtroter* ‘Volvo’, *helmut* ‘Passat lub Golf’, *honecker // zemsta Honeckera // wiertarka* ‘Wartburg’, *hultaj* ‘Hundai’, *iwcia // iwonka* ‘Iveco’, *jelonek // jaguar* ‘Jelcz’, *kangur* ‘Kangoo’, *kijanka*

¹³ <http://uwaga.tvn.pl/reportaze,2671,n/jedzie-tir-a-w-srodku,138924.html> [19.01.2015]

‘Kia’, *kolumbryna // staruch // starzec // starzyna* ‘Star’, *luiza* ‘Liaz’, *kombajn // lokomotywa // madzia // magnumka // mietła // wialnia // telewizorek* ‘Renault Magnum’, *manik // maniek // marne auto niemieckie* ‘MAN’, *meganka* ‘Renault Megan’, *merc // mercedesik // merol // mietek // miesiek // szmelcedes* ‘Mercedes’, *mundek* ‘Ford Mondeo’, *osiolatek* ‘Daf 85’, *poldek // pociejewo // trapez // żelazo* ‘Polonez’, *pug* ‘Peugot’, *punciak* ‘Fiat Punto’, *renia // renatka // renówka // uśmiech Paryża* ‘Renault’, *skakanka* ‘Scania’, *skorupa* ‘Ford Scorpio’, *sprinter* ‘Sprinter’, *ściierka // ścierra* ‘Ford Sierra’, *toj toj* ‘Renault Premium’, *tojtoka* ‘Toyota’, *wibrator* ‘Mercedes SK/NG’, *wodogłowie* ‘Scania z kabiną TOP LINE’, *zemsta Łukaszenki // łos* ‘Waz’, *ził* ‘Daf 85’, *żuczek // żukin* ‘Żuk’ (Jaros 2012 a, 2012c).

Z markami samochodów wiążą się także stereotypowo postrzegani ich użytkownicy. Posiadaczem samochodów marki BMW (*bryka młodego wieśniaka // bolid młodzieży wiejskiej*), Opel Calibra lub Volkswagen Golf (*wieśswagen*) są *młodzi gniewni*¹⁴. Ich pojawienie się zapowiada zbliżające się rytmiczne dudnienie basów. Za kierownicą sportowego wozu po *agrotuningu // wiejskim tuningu* (przyciemnione szyby, spojler, pseudoksenonowe światła, wisząca na wstecznym lusterku płyta CD) siedzi młody bywalec siłowni, z wygoloną głową i łańcuchami na szyi. Takich kierowców *dresowozów* spotkać można na wiejskich drogach, najczęściej w pobliżu remizy lub sklepu monopolowego. W aglomeracji miejskiej czują się wyraźnie zagubieni. Szczytem ich umiejętności i ulubionym zajęciem jest *palenie gumy* (*palić gumę // drzeć lasce* ‘wywoływać poślizg kół; ścieranie opon o asfalt, by uzyskać maksymalnie dużo dymu’) lub bezładne kręcenie się w kółko na parkingu pod marketem.

Samochody marki Łada Faworitka, Nexia, Tico lub Astra Classic to ulubione auta kierowców w podeszłym wieku. *Grzyb // dziadek* (nieodłącznym atrybutem garderoby starszych panów za kółkiem jest kapelusz) charakteryzuje się tym, że kurczowo trzyma się kierownicy, porusza się ślamazarnie, jego samochód pamięta jeszcze czasy PRL-u, tzn. ma mały przebieg, ale jest w dobrym stanie pomimo upływu lat, na drodze pojawia się najczęściej w weekendy w okolicach kościoła lub marketu¹⁵.

Innym łatwo rozpoznawalnym użytkownikiem dróg jest *dawca // dawca nerek // dawca organów // kaskader // nowe nerki // nowa wątroba*. Jest nim szczęśliwy posiadacz *szlifierki // żylety*, czyli ścigacza, którym pędzi na złamanie karku, wciska się między inne pojazdy, jest nieodpowiedzialny, prowokuje niebezpieczne sytuacje i wcześniej czy później rozbija się sam. Z punktu widzenia kierowców samochodów takim użytkownikom drogi nie ma co ustępować, nawet jeśli jadą szybko, bo są mniejsi, więc

¹⁴ <http://moto.wp.pl/kat,55194,title,Sila-stereotypow-czyli-golfiarze-baby-i-kapelusznicy,wid,14407746,wiadomosc.html> [19.01.2015]; <http://www.smartdriver.pl/baba-za-kolkiem-i-nie-tylko-czyli-stereotypy-zwiazane-z-motoryzacja> [19.01.2015]; <http://www.forum.moto-portal.pl/index.php?/topic/11851-postrzeganie-kierowcy-bmw-w-polsce/> [19.01.2015]

¹⁵ „Jak wynika z danych policji w grupie kierowców w wieku 18–69 lat, którzy są sprawcami wypadków drogowych, osoby po 60. roku życia przyczyniają się do najmniejszej części z nich. Jednak ludzie w tym wieku mają słabszy refleks, dłuższy czas reakcji, częściej cierpią na różne dolegliwości fizyczne”, <http://auto.dziennik.pl/artykuly/156806,nie-pyskuj-do-dziadka-za-kierownica.html> [19.01.2015].

to oni powinni się podporządkować. Podobnie traktowani i postrzegani są właściciele skuterów (*prezentów komunijnych*) i starych motocykli (*junkers // junol* ‘motocykl marki Junak’, *możesz zginąć* ‘motocykl marki MZ’, *simzłom* ‘motorower marki Simson’, *wiejski sprzęt kaskaderski* ‘motocykl marki WSK’). Według motocyklistów zaś ten stereotyp nie ma odzwierciedlenia w rzeczywistości, bo najczęściej dawcami organów do przeszczepu w sytuacji, gdy dojdzie do wypadku ze skutkiem śmiertelnym, są kierowcy samochodów¹⁶.

STYL JAZDY

Podstawowa kategoryzacja przebiega na linii płci. Stąd rozróżnienie na męski i kobiecy styl jazdy.

Męski styl jazdy charakteryzuje przede wszystkim pewność w zachowaniu na drodze, która wynika m.in. z bieglej znajomości budowy i funkcjonowania samochodu oraz przepisów ruchu drogowego. Dobry kierowca to mężczyzna, *król szos*, który samochód traktuje jako symbol władzy, jest bezlitosnym komentatorem, jeździ agresywnie, nie wpuszcza i nie dziękuje, czuje się pewnie *za kółkiem*, preferuje jazdę dynamiczną, szybką (*ciąć // ciągnąć // grzać // lecieć // pomykać // pedałowac // popylać // śmigać* ‘jechać’, *dać po garach // dodać gazu // kłaść ogień na tłoki // dokładać do pieca* ‘przyspieszać’, *ile fabryka dała // rumakowanie // dać gaz do dechy // zamknąć szafę* ‘jazda z maksymalną prędkością’, *napierać* ‘wyrwać się do przodu’, *prostować nogę* ‘dodawać gazu’, *ruszyć/ruszać z kopyta* ‘ruszać gwałtownie, z piskiem opon’, *startować // wystartować* ‘włączać się // włączyć się do ruchu’, *wdepnąć // but* ‘dodać gazu’, *wymiatać* ‘szybko jechać’, *kaganiec* ‘ograniczenie prędkości’), częściej wyprzedza (*bierz go // wskakuj* ‘wyprzedzaj’, *brać // butować // cesać // łykać // pobierać // trachać* ‘wyprzedzać’, *być po zabiegu* ‘zakończyć manewr wyprzedzania’, powiedzonko: *Przyspieszanie to najlepszy sposób na spędzanie czasu między zakrętami*), a ponadto uważa, że limity prędkości są często źle ustalone, jeździ blisko innych pojazdów (*wyprzedzać na trzeciego, jechać na żyłkę // na zapalkę*), przejmuje się stanem technicznym samochodu; przeszkadzają mu nieudolni kierowcy lub inni uczestnicy ruchu drogowego spowalniający ruch (*baba za kierownicą, cichociemny // lunatyk // nietoperz // nindza* ‘pieszy lub rowerzysta poruszający się bez oświetlenia’, *dziadek // grzyb, kierownik wycieczki // maruder // przewodnik // żółw* ‘kierowca wolno jadący’, *furman // niedzielny kierowca // woźnica* ‘kierowca nieumiejący jeździć’, *kolarz // pedał // pedałko // szurkoski // wentyl* ‘rowerzysta’, *komiwojażer // muchomor* ‘autostopowicz’, *prowadzić procesję // wybrać się na wycieczkę // jechać na silniczku od wycieraczek // karawanić się* ‘jechać wolno’), a także pojazdy (np. *blokadór // regulator // retarder // wóz drabiniasty* ‘samochód, który spowalnia ruch’, *bydlówóz // czasowstrzymywacz // szklarnia // świńskoosobowy // wkłady do trumien* ‘autobus’, *czajnik // lepper // papaj // spowalniacz* ‘traktor’, *lekcja // lizak // mrówka // pielgrzym // żółwik* ‘nauka jazdy’).

¹⁶ http://www.ikonosfera.umk.pl/fileadmin/pliki/ikonosfera_3_Katarzyna_Gizinska_Motocyklistki.pdf [19.01.2015]

Kierowca idealny¹⁷ to kierowca z refleksem, jeździ szybko, ale bezpiecznie, wie, jak unikać niebezpieczeństwa na drodze, z wszystkich opresji wychodzi obronną ręką, nigdy nie miał wypadku (*dzwon // karambol // przydzwonić // stłuczka // wywalić dzwona // zadzwonić* ‘mieć wypadek’, *przygarnąć kropka* ‘mieć wypadek w pobliżu czarnych punktów na drodze, które informują o liczbie śmiertelnych ofiar’, *posadzić ładunek na rowie // pójść w pejzaż // wylecieć z szosy* ‘wpaść z drogi’), a jeśli już taki miał miejsce (*skasować samochód* ‘zniszczyć, rozbić samochód’), to nie z jego winy, na dowód czego może pokazać maksymalne zniżki na OC, porusza się dostojnie i pewnie, a jego samochód to połączenie szyku, klasy, ekonomii i osiągow.

Kobiecy styl jazdy (por. *aptekarz, jeździć jak baba*, tj. zgodnie z przepisami) charakteryzuje się tym, że kierowca częściej ustępuje dla własnego bezpieczeństwa, wykazuje większą cierpliwość i zrozumienie dla innych, ale i brak pewności za kierownicą, rzadziej wyprzedza i raczej nie wybiera się w dłuższe trasy, nie interesuje się stanem technicznym pojazdu, nie dostrzega przyjemności płynącej z jazdy samochodem, nie ma podzielności uwagi¹⁸.

Stereotypowo *baba za kółkiem*¹⁹ to najgorszy typ kierowcy: spowalnia ruch na drodze, nie wie, jak korzystać z lusterek, na światłach albo się maluje lub przegląda w lusterku, albo plotkuje z koleżanką przez telefon (pewnie o ciuchach i kosmetykach), zamiast obserwować sygnalizację, zmiana pasu ruchu zajmuje jej do pięciu minut, jedzie z prędkością 40–50 km/h lewym pasem, by dopiero za kilka kilometrów skrócić w lewo, nie potrafi sprawnie zaparkować samochodu zwłaszcza w ciasnej przestrzeni, prawo jazdy załatwił jej tatuś albo bogaty mąż, zna tylko drogę na trasie dom — praca, szkoła i market. Większość tych zarzutów kierowców-mężczyzn potwierdzają policjanci. Ich zdaniem zachowania kobiet na drodze to często wykroczenia na granicy utrudniania ruchu pojazdom²⁰:

Wydaje mi się, że stereotyp „baby za kółkiem” wywodzi się z lat 70 i 80-tych ubiegłego wieku — mówi Marek Konkolewski z Komendy Głównej Policji. — Wtedy samochód był dobrem luksusowym. Jeżeli już udało się komuś kupić auto, było ono swoistym atrybutem mężczyzny, głowy rodziny. Kobiety albo w ogóle nie robiły prawa jazdy, a nawet jeżeli miały dokument uprawniający do prowadzenia, raczej nie pchały się za kierownicę²¹.

Jednak takie postrzeżenie umiejętności kierowców-kobiet współcześnie powoli się zmienia:

¹⁷ <http://facet.interia.pl/obyczaje/news-meskie-stereotypy-za-kierownica,nId,625606> [19.01.2015]

¹⁸ www.autoflesz.pl/artykuly/8623,kobieta-czy-mezczyzna-kto-jest-lepszym-kierowca.html [19.01.2015]

¹⁹ Zdaniem niektórych użytkowników dróg *baba za kierownicą* to nie pleć, ale styl jazdy, <http://www.poboczem.pl/naszym-zdaniem/news-kobieta-z-chwila-zajecia-miejscia-kierowcy-staje-sie-baba-tek,nId,620319> [19.01.2015].

²⁰ <http://kobieta.wp.pl/kat,26249,title,Baba-za-kierownica-jak-jezdza-kobiety,wid,13247002,wiadomosc.html> [19.01.2015.]

²¹ <http://kobieta.wp.pl/kat,26249,title,Baba-za-kierownica-jak-jezdza-kobiety,wid,13247002,wiadomosc.html> [19.01.2015]

— Obecnie na drogach panuje parytet, a kobieta za kierownicą jest czymś w pełni normalnym. Panie robią karierę, otwierają swoje własne przedsiębiorstwa, więc oczywistym jest, że wyrabiają sobie prawo jazdy. Dla wielu z nich samochód to narzędzie pracy²².

Nieco inny styl jazdy reprezentuje *niedzielny kierowca*²³, tj. kierowca okazjonalny, prowadzący samochód sporadycznie. Charakteryzują go wszystkie cechy *grzyba* poza kategorią wiekową: nie zauważa oznakowania, co prowadzi do łamania przepisów, wyprzedza na linii ciągłej, na trzy kilometry przed skrętem włącza kierunkowskaz, jedzie przy osi jezdni z prędkością 60 km/h w terenie niezabudowanym. *Niedzielny kierowca* jest równie niebezpieczny dla współuczestników ruchu jak pirat drogowy.

Jeszcze inny typ reprezentuje *świeżak* — niedoświadczony, początkujący kierowca, dawniej sygnalizujący to zielonym liściem naklejonym na szybę²⁴, niepewny na drodze, najczęściej jadący wolno. Jego odmianą niebezpieczną jest nastolatek w sportowym wozie²⁵, który kupili mu bogaci rodzice, by uczcić osiemnaste urodziny syna lub córki. Przyspieszanie połączone z podnoszeniem przodu samochodu i wciskaniem w fotel daje mu przyjemność i utwierdza w przekonaniu o swoich umiejętnościach i klasie samochodu, dlatego prowokowany przez współpasażerów (kolegów) chętnie korzysta z każdej możliwej okazji, by udowodnić, że wie, jak posługiwać się pedałem gazu.

Odrębną grupę kierowców, wyodrębnianą ze względu na styl jazdy, stanowią *krawaciarze // ph*, czyli przedstawiciele handlowi. *Krawaciarz* jeździ zwykle samochodem z kratką zarejestrowanym na firmę. Stereotypowo jego samochód (*więźniarkę*) wyróżniają: białe nadwozie, czarne zderzaki i naklejki na wszystkich częściach karoserii. Każde auto z warszawską rejestracją to potencjalny kierowca firmowego samochodu. Przez innych uczestników ruchu drogowego postrzegani są źle:

W większości przypadków wciskają gaz do dechy, zawsze im się spieszy. Według mnie są to cwaniaczki przeważnie w służbówkach na warszawskich numerach, oni nie płacą za paliwo więc rura, a jak coś nawet uszkodzą to firma naprawi. Oni jeżdżą bardzo niebezpiecznie bo może tak na prawdę nie są dobrymi kierowcami²⁶.

Ze względu na styl jazdy bardzo negatywnie postrzegany przez społeczność drogową jest również *złotowa* (dawniej kierowca taksówki, w socjolekcie CB-radiowym także kierowca busa), po którym można się spodziewać, że wyjedzie z drogi podporządkowanej. Lepiej zatem go omijać, tym bardziej że może mieć w okolicy kolegów z klu-

²² <http://kobieta.wp.pl/kat,26249,title,Baba-za-kierownica-jak-jezdza-kobiety,vid,13247002,wideo.html?tid=11436a> [23.01.2015]

²³ <http://www.auto-swiat.pl/1-niedzielny-kierowca-czyli-niebezpieczny-brak-doswiadczenia/2> [19.01.2015]

²⁴ Od 11 lutego 2013 weszła ustawa o okresie próbnym dla młodych kierowców. Przez pierwszych 8 miesięcy będzie jeździł z nalepionym na przednią i tylną szybę pojazdu symbolicznym zielonym listkiem, <http://regiomoto.pl/portal/prawo-jazdy/mlody-kierowca-pojedzi-z-zielonym-listkiem-przez-dwa-lata> [19.01.2015].

²⁵ <http://facet.interia.pl/obyczaje/news-meskie-stereotypy-za-kierownica,nId,625606> [19.01.2015]

²⁶ <http://www.forumsamochodowe.pl/skandaliczne-zachowania-kierowcow-tirow-vt3101.htm> [19.01.2015]

czami do kół. Stereotypowo atrybutami *złotowy* są drewniane koraliki na futrzanej narzucie fotela, *kręcony taksometr* i nieświadomy niczego klient.

MIJESCE ZAMIESZKANIA/POCHODZENIA KIEROWCY

Informują o nim przede wszystkim *blachy // tafle*, tj. tablice rejestracyjne, ewentualnie język mówiącego. Na podstawie analizy socjolektalnych określeń odnoszących się do różnych użytkowników ruchu drogowego można zaryzykować stwierdzenie, że często mają one charakter przezwiskowy, gdyż w wielu przypadkach można je wywieść od przypisywanej nosicielom cechy lub cech, mających oparcie w funkcjonujących stereotypach. W socjolekcie CB-radiowym odnaleźć można wartościujące przezwiska, które określają pochodzenie kierowców w skali mikro (wskazujące na miasto lub region w Polsce), np. *deweciak* ‘wrocławianin, od liter DW na tablicy rejestracyjnej’, *hanys // węglarz* ‘Ślązak’, *krakus // lajkonik* ‘Krakowianin lub krakowianin’, *medalik // medalikarz* ‘częstochowianin’, *paprykarz* ‘szczecinianin’, *piernik* ‘torunianin’, *pyra* ‘Poznanianin lub poznanianin’, *scyzoryk* ‘Kielczanin lub kielczanin’, *śledź* ‘Białostoczanin lub białostoczanin’, *warchoł* ‘Radomianin lub radomianin’, jak i makro (wskazujące na pochodzenie etniczne), np. *amerykaniec // baśmak // lenin // sasza // szoszon // waciak* ‘Rosjanin lub ogólnie kierowca zza wschodniej granicy’, *bania // gąsior // litus // litwus* ‘Litwin’, *belarus* ‘Białorusin’, *chochoł* ‘Ukrainiec’, *dun* ‘Duńczyk’, *estoniec* ‘Estończyk’, *flamak* ‘Belg’, *gulden // wiatrak* ‘Holender’, *gebels // helmut // niemcownia // stefan // ształmacher // szkop // szwab* ‘Niemiec’, *honza // knedel // kokot // pepa // pepik // pepiczek* ‘Czech’, *hungar // hydrant* ‘Węgier — od nalepki z literą H na aucie’, *kasztan* ‘Austriak’, *makaroniarz* ‘Włoch’, *malaka* ‘Grek’, *romek* ‘Rumun’, *żabojad* ‘Francuz’ (Jaros 2012a; Müller 2005).

Podsumujmy. Choć sama komunikacja na drodze za pomocą CB-radia ma charakter anonimowy i otwarty (w rozmowach może wziąć udział teoretycznie każdy, kto dysponuje urządzeniem CB-radia lub ma dostęp do niego, bez względu na to, czym się porusza lub korzysta z aparatu stacjonarnego) i oparta jest na symetryczności ról nadawczo-odbiorczych (relacja między komunikantami oparta jest na nieoficjalnym typie kontaktu, niwelującym barierę wieku, płci, statusu społecznego, wykształcenia, zawodu itp.), typowy użytkownik socjolektu CB-radiowego na drodze postrzegany jest przede wszystkim poprzez stopień opanowania słownictwa socjolektalnego (wyraźne rozgraniczenie między „swoimi” a „obcymi” konotują określenia *sibista // sibijuser* oraz *mobile // mobilki* a *lamer* ‘osoba nieznaną socjolektu), płeć, typ pojazdu i jego markę, styl jazdy, a także region zamieszkania lub pochodzenia i przynależność etniczną. Powoduje to, że (auto)stereotypowy *sibijuser* jest konstruktem złożonym, składającym się z kilku stereotypów i autostereotypów, mających swoje oparcie w wyobrażeniach na temat przedstawicieli grup członków współtworzących „społeczność drogową” jako wspólnotę komunikatywną. Najbardziej prototypowym użytkownikiem socjolektu CB-radiowego na drodze jest kierowca *tira*, za czym przemawia także fakt, że socjolekt przejął niemalą część leksyki profesjonalnej dawnej gwary szoferskiej (Jaros 2012b).

BIBLIOGRAFIA

- Bartmiński J. 1998: Podstawy lingwistycznych badań nad stereotypem — na przykładzie stereotypu *matki*, [w:] J. Bartmiński, J. Anusiewicz (red.), *Język a kultura*, t. 12: *Stereotyp jako przedmiot lingwistyki. Teoria, metodologia, analizy empiryczne*, Wrocław: Towarzystwo Przyjaciół Polonistyki Wrocławskiej, 63–83.
- Bartmiński J., Panasiuk J. 1993/2001: Stereotypy językowe, [w:] J. Bartmiński (red.), *Współczesny język polski*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 371–395.
- Bokszański Z. 2001: *Stereotypy a kultura*, Wrocław: Wydawnictwo Leopoldinum.
- Grabias S. 1994: *Język w zachowaniach społecznych*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Jaros V. 2011a: Rytualizacja i płciowość w komunikacji użytkowników CB-radia, [w:] M. Cieszkowski, J. Szczepaniak (red.), *Język, rytuał, pleć*, Bydgoszcz: Bydgoskie Towarzystwo Naukowe, 113–128.
- Jaros V. 2011b: Formacje deminutywne i hipokorystyczne oraz ich funkcje w języku użytkowników CB-radia, [w:] E. Badyda, J. Maćkiewicz, E. Rogowska-Cybulska (red.), *Wokół słów i znaczeń IV. Słowo-twórstwo a media. Materiały czwartej konferencji językoznawczej poświęconej pamięci Profesora Bogusława Krei*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 185–195.
- Jaros V. 2011c: „Lustreczko dla ciebie, kolego”, czyli grzeczność językowa na polskich drogach, [w:] I. Matusiak-Kempa, S. Przybyszewski (red.), *Nowe zjawiska w języku, tekście i komunikacji III. Kontekst a komunikacja*, Olsztyn: Centrum Badań Europy Wschodniej UWM w Olsztynie, 254–266.
- Jaros V. 2012a: Sposoby wartościowania w języku użytkowników CB-radia, [w:] R. Bizio, D. Suska (red.), *Zjawisko nobilitacji i deprecjacji w języku. Komunikacja*, Częstochowa: Wydawnictwo im. S. Podobińskiego AJD w Częstochowie, 173–191.
- Jaros V. 2012b: Język użytkowników CB-radia a dawna gwara szoferska w kontekście przemian językowych i społeczno-cywilizacyjnych w Polsce, [w:] E. Laskowska, B. Morzyńska-Wrzosek, W. Czechowski (red.), *Język, natura, cywilizacja*, Bydgoszcz: Bydgoskie Towarzystwo Naukowe, 91–112.
- Jaros V. 2012c: Język użytkowników CB-radia (właściwości leksykalne), [w:] K. Michalewski (red.), *Język nowych mediów*, Łódź: Primum Verbum, 291–301.
- Kania S. 1980: O polskiej gwarze szoferskiej, *Socjolingwistyka* 3, 105–121.
- Lewicki A.M. 1998: Obraz samochodu w sloganach reklamowych, [w:] J. Bartmiński, J. Anusiewicz (red.), *Język a kultura*, t. 12: *Stereotyp jako przedmiot lingwistyki. Teoria, metodologia, analizy empiryczne*, Wrocław: Towarzystwo Przyjaciół Polonistyki Wrocławskiej, 206–223.
- Mandal E. 2000: *Podmiotowe i interpersonalne konsekwencje stereotypów związanych z płcią*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Müller M. 2005: Stereotypy etniczne w niemieckich i polskich przysłowiach, zwrotach i mowie potocznej, [w:] A. Dąbrowska, A. Nowakowska (red.), *Język a kultura*, t. 17: *Życzliwość i agresja w języku i kulturze*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 327–334.
- Ożóg K. 2001/2004: *Polszczyzna przelomu XX i XXI wieku. Wybrane zagadnienia*, Rzeszów: Stowarzyszenie Literacko-Artystyczne „Fraza”.
- Piekot T. 2008: *Język w grupie społecznej: wprowadzenie do analizy socjolektu*, Wałbrzych: Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Wałbrzychu.
- Wejland A.P. 1991: *Obrazy grup społecznych. Studium metodologiczne*, Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii PAN.

SUMMARY

The description of communicative community of CB radio sociolect's users

K e y w o r d s: sociolect, stereotype, autostereotype, communication.

The subject of this paper is to determine the linguistic and cultural picture of communicative community of CB radio sociolect's users, i.e. what image based on stereotypes and autostereotypes sociolect's users create of themselves. The average CB radio user on the road is mainly perceived by the fluency of sociolectal vocabulary, gender, vehicle type and make, driving manner, place of living, origin and ethnic group. As a result (auto)stereotypical CB user is a complex construct consisting of several stereotypes and autostereotypes. The most prototypical CB radio user on the road is (tir driver) truck driver.